

УДК 784.01:159.942

ШПИРКА Аліна Олегівна –

аспірантка кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: alinabandura92@gmail.com

ЕМОЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВОКАЛІСТА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Тенденції розвитку вищої освіти України на теренах європейського простору вимагають нових підходів до підготовки фахівців. Підсилюється увага до якості підготовки майбутніх фахівців у різних галузях. На обраному етапі образ фахівця є складною системою взаємодії знань, умінь і навичок з готовністю до саморозвитку, самовдосконалення та здатністю самостійно і творчо вирішувати поставлені завдання. Вимоги сучасного суспільства до професійної компетентності фахівців, зокрема майбутніх вокалістів, значно зросли під впливом соціальних та економічних трансформацій. Фахова підготовка майбутніх вокалістів потребує нових нестандартних рішень. У представленому дослідженні на першій позиції знаходиться поняття емоційної виразності, яке, на нашу думку, є невід'ємним компонентом фахової підготовки майбутнього вокаліста. Під час опрацювання наукової літератури виявлено, що проблему підготовки майбутніх вокалістів у процесі їхнього фахового навчання ще недостатньо вивчено, тому тема нашого дослідження є актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналізуючи теоретичні засади фахової підготовки у дослідженнях таких вчених, як Е. Абдулін, Р. Верхолаз, С. Горбенко, Н. Гуральник, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін., можемо зробити висновок, що метою фахової підготовки майбутнього вокаліста має бути не лише досягнення належного рівня професійних умінь, а й розвиток здатності до розуміння і відтворення художніх образів, постійне бажання самореалізації та самовдосконалення, наявність особистісного ставлення до вокального мистецтва та вміння творчо вирішувати завдання професійної діяльності.

Про значущість виразності співу висловлювалися видатні співаки та вокальні педагоги від часів староіталійської вокальної школи (XVIII ст.) до сьогодення (П. Тозі, М. Гарсіасин, Г. Панофка, О. Варламов, Ф. Шаляпін, Ф. Литвин, М. Донець-Тессейр, О. Образцова, А. Зарицька, Н. Гребенюк, Т. Ситник та ін. Методичне забезпечення викладання вокалу знаходимо у працях сучасних авторів Н. Можайкіної, Н. Овчаренко, Т. Пляченко та ін. Проблема вокального навчання ґрунтовно

досліджувалася в багатьох аспектах фізіології та постановки голосу такими вченими, як А. Сгоров, В. Морозов, М. Микиша, Д. Аспелунд, А. Зданович, та ін.; розвитку та формуванню співацьких здібностей присвячені праці В. Антонюк, Л. Дмитрієва, В. Ємельянова, О. Стахевича, та ін. Досліджують вокальне навчання студентів: Д. Люш, Г. Стасько, Р. Юссон, Ю. Юцевич та ін.

Питання щодо професійної підготовки вокалістів висвітлено у працях О. Довгань, Н. Дрожжиної, О. Єрошенко та ін. У дослідженнях цих науковців порушено питання розкриття різнобічних здібностей студентів-вокалістів та можливості реалізації їх творчого потенціалу у вокально-сценічному процесі. У фаховій підготовці майбутніх вокалістів важливим критерієм є реалізація компетентнісного підходу.

Але в науковій та методичній літературі ще недостатньо висвітлено значення емоційної виразності для фахової підготовки майбутніх вокалістів. На нашу думку, емоційна виразність є ключовою та невід'ємною ланкою для становлення майбутнього вокаліста, як у технічному, так і у художньому аспектах.

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел обґрунтувати поняття «емоційна виразність» та його значення для фахової підготовки майбутнього вокаліста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна вища освіта має забезпечувати високий рівень підготовки фахівців, створювати такі можливості і умови для того, щоб студент вдосконалив власну освітню діяльність. Для фахової підготовки майбутнього вокаліста характерною є орієнтація на особистість студента, формування його світогляду, виховання комплексу вмінь та цінностей, без яких є неможливим створення художнього образу твору. Це означає, що процес фахової підготовки на сучасному етапі потребує компетентнісного підходу. Ми ґрунтуємось на положенні О. Олексюк про те, що компетентнісний підхід у вищій мистецькій освіті передбачає особливу організацію освітнього процесу навчального закладу, сприяє формуванню готовності до ефективного розв'язання професійних, соціальних, особистісних проблем, до управління гнучкими, міждисциплінарними проектами.

Необхідним є використання інноваційних засобів у фаховій підготовці майбутніх вокалістів і, на нашу думку, воно полягає у зверненні до емоційної виразності.

Ми погоджуємось з думкою науковців, що найвище завдання вокаліста полягає в тому, щоб засобами сформованого голосу і вірної подачі слова, засобами гнучкого психотехнічного апарату, слухняного завданням волі та розуму, засобами зовнішньо-фізичних рухів створювати сукупність артистичних засобів, те художньо-ціннісне, яке закладене поетом і композитором в тому чи іншому творі. Цієї майстерності досягти досить складно і через те, що у майбутнього вокаліста ще недостатньо сформована кожна з цих невід'ємних ланок, дуже складно говорити про розвиток навичок емоційної виразності.

При визначенні самого поняття «емоційна виразність» є розбіжності. У роботах різних авторів зустрічаються такі дефініції, як «художньо-виразне виконання» (С. Кротков, В. Соколов), «емоційність» А. Зарицька, «емоційність виконання» (В. Сафонова), «виразність виконання» (Ю. Алієв), «емоційна виразність співу» (В. Морозов, Г. Котляр), «художня виразність» (Е. Малініна, Е. Томсінська), «емоційний і виразне виконання» (Б. Бочев, Г. Федоров) та інші. У психології *емоційна виразність* (експресивність) – це властивість індивіда, що відбиває його схильність і здатність яскраво проявляти свої афективні переживання в зовнішній поведінці. У цій властивості реалізується сигнальна функція емоцій.

У дисертаційному дослідженні О. Єрошенко [5] окреслено проблемне коло емоційної сфери вокального мистецтва, уточнено особливості взаємодії виконавчих аспектів творчості з емоційною сферою співака та висвітлено позитивний вплив позитивної емоції на процес співу та постановки голосу. О. Єрошенко стверджує, що *емоційна виразність* співацького голосу є однією з найважливіших характеристик виконавчої творчості співака-актора, параметри якої залежать від трансформацій різноманітних емоційно-психологічних рухів, творчих нюансів у процесі співу [5].

Досліджуючи *емоційність* вокаліста А. Зарицька [6] влучно визначає емоцію не лише як художньо-виконавський засіб впливу на слухача, а й важливий засіб досягнення технічної досконалості співочого голосу, необхідного для професійного становлення майбутнього вокаліста [6].

Виразність у співі, як наукову проблему, зустрічаємо в роботах авторів, які займались методикою викладання вокалу та вокальною педагогікою (Д. Аспелунд, А. Іванов, Л. Дмитрієв, Г. Стулова та ін.). Вчені

вважають, що емоційний відгук на твір, який виконується, вираження голосом музичної думки і є *виразністю* у співі [3; 4].

На початковому етапі навчання майбутніх вокалістів емоційна виразність залежить від особливостей організації, природності співочого процесу та змісту вокального репертуару. Ми наголошуємо, що емоційна виразність є не лише засобом впливу на глядача, а виступає рушійною силою для досягнення технічної досконалості голосу, дихання, м'язових відчуттів майбутнього вокаліста, завдяки вірному керівництву та настановам педагога з вокалу.

Емоційна виразність вокаліста проявляється у зовнішніх формах поведінки, внутрішньому відчутті емоційного стану, вмінні розкривати емоційне наповнення твору, здатності керувати власним емоційним станом незалежно від сценічного хвилювання, єдності технічного та художнього виконання вокального полотна. Іноді неможливо досягти емоційної виразності через технічні складнощі, а у протилежних випадках можна подолати технічну, інтонаційну чи динамічну складність, користуючись емоційним наповненням. Інтонації плачу, піднесення, розпачу, трагізму, які характеризуються складними ритмічними, звуковисотними, регістровими складнощами, можна виконувати, пропускаючи ці емоційні стани крізь власний життєвий досвід.

У наукових працях з вокальної підготовки спостерігаємо чітку єдність художніх та технічних навичок для втілення сценічного образу. Ми погоджуємось, що неможливо досягти емоційної виразності у співі, якщо студент не володіє певним багажем технічних навичок. Але й пропонуємо здобувати комплекс технічних вокальних навичок, спираючись на розуміння майбутнім вокалістом значення емоційної виразності. Для виразного виконання вокалісту необхідно володіння диханням, інтонацією, динамікою звуку, чіткою дикцією. Передача емоційного змісту твору потребує пошуку відповідного тембру, який досягається завдяки м'якій чи твердій атаці, агогічним та динамічним відхиленням, досягненням кульмінаційних точок, розумінням та інтерпретацією поетичного тексту та авторського задуму.

Як стверджують учені Л. Дмитрієв [3] та А. Іванов [4] – емоційна виразність є основною споконвічною функцією інтонації. Ми погоджуємось з їхньою думкою про те, що спів може бути різним, як за красою і силою звуку, так і за силою впливу, тобто по виразності. Але не погоджуємось з думкою, що текст створює узагальнений настрій, а музика виступає основним виразним елементом. Ми вважаємо, що текст має дуже важливе

значення для вокалістів, через те що несе змістове та емоційне наповнення закладене автором. Музично-вокальна виразність вимагає попереднього вдумливого аналізу всього виконуваного твору. Досягнення виразності забезпечується за рахунок багатьох компонентів: побудови музичної фрази (слабкі і сильні долі створюють динамічну основу музичної фрази); ритмічний малюнок мелодії; інтонація (інтонації кожної мелодії мають свої кульмінаційні моменти, що підкреслюють смисловий бік фрази); темп (визначає емоційний характер твору) і т.д.

Володіння набором музичних засобів виразності забезпечує розвиток навичок емоційної виразності майбутнього вокаліста. Правильне керівництво педагога на заняттях з майбутнім вокалістом дозволить ефективно використовувати цей набір засобів музичної виразності для певного вокального твору. Таким чином навички емоційної виразності можна розвивати і удосконалювати за допомогою використання педагогом різних засобів, методів та прийомів.

Можемо зробити висновок, що фахова підготовка у вищому навчальному закладі є процесом, який спрямований на формування особистості фахівця, який в подальшому зможе показати свою готовність до професійної діяльності.

На нашу думку, фахова підготовки вокаліста, не лише дисципліна сольний спів, а і всі інші предмети фахового профілю, повинні мати методичне забезпечення для розвитку емоційної виразності вокаліста ще з перших кроків його професійного становлення.

Ми погоджуємось з думкою науковця Лю Цзя, що важлива місія педагогів музичних навчальних закладів – скоригувати майбутню фахову діяльність у відповідний художньо-творчий напрям, навчити самостійності, сформувати індивідуальність творчої особистості, виробити власне ставлення до культуротворчих процесів, сформувати критерії оцінки власної навчально-творчої діяльності [8].

Емоційна виразність, на нашу думку, є одним із невід’ємних компонентів фахової підготовки майбутнього вокаліста, який може вдосконалити та урізноманітнити зміст дисциплін з фахової підготовки.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На основі аналізу наукової літератури з обраної проблематики, нами було зроблено висновок, що питання дослідження емоційної виразності майбутніх вокалістів дуже гостро постало в наш час через те, що процеси глобалізації, зміни в суспільстві, перенасичення інформацією змушують людину шукати емоційного розвантаження в мистецтві, повертаючись до витоків

першопочуттів, закладених природою, а не продиктованих зовнішніми факторами сучасного світу. Емоційна виразність, як феноменом фахової підготовки вокалістів, допомагає формувати основні професійні якості майбутнього вокаліста, розвивати його у технічному та художньому аспектах, підпорядковуючи освітній процес основним завданням вокаліста – втіленню художнього образу твору та емоційному спілкуванню з публікою.

У подальших дослідженнях цієї проблеми є необхідним визначення структури емоційної виразності та її значення на міждисциплінарному рівні, а також розробка методичного забезпечення для формування навичок емоційної виразності майбутніх вокалістів у процесі їхньої фахової підготовки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Воевідко Л. М. Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей / Л. М. Воевідко // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2015. – Вип. 18. – С. 326–331.
2. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики / Л. Б. Дмитриев. – М.: Музыка, 2007. – 368 с.
3. Иванов А. П. Искусство пения. Практические советы вокалистам и оперным певцам. – М.: Голос-Пресс, 2008. – 224 с.
4. Єрошенко О. В. Емоційна сфера у вокальній творчості: музично-естетичні та виконавські аспекти: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 «Музичне мистецтво» / О. В. Єрошенко // Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2008. – 19 с.
5. Єрошенко О. В. Про емоційну виразність голосу співака / О. В. Єрошенко // Культура України: зб. наук. пр. / М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури. – Х., 2006. – Вип. 17: Мистецтвознавство. Філософія. – С. 216–223.
6. Зарицька А. А. Зарицький А. О. Емоційність як основа професійної компетентності майбутнього співака-вокаліста / А. А. Зарицька, А. О. Зарицький // Педагогічні науки. – 2016. – № 74. – Т. 3. – 212 с.
7. Ляшенко О., Лабінцева Л. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва / О. Ляшенко, Л. Лабінцева // Наукові записки. – Випуск 139. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – С. 83–87.
8. Лю Цзя Педагогічні новації вокальної підготовки студентів магістратури у вищих педагогічних закладах України / Лю Цзя // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 8. – С. 146–153.
9. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва / Михайло Венедиктович Микиша. – К.: Музична Україна, 1985. – 80 с.
10. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу: [навчально-методичний комплекс] /

Н. С. Можайкіна. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 80 с.

REFERENCES

1. Voievidko, L. M. (2015). *Komponenty fakhovoi pidhotovky studentiv mystetskykh spetsialnosti*. [Components of professional training of students of artistic specialties]. Kyiv.
2. Dmytryev, L. B. (2007). *Osnovu vokalnoi metodyky*. [Fundamentals of vocal technique]. Moscow.
3. Yvanov, A. P. (2008). *Yskusstvo penyia. Praktycheskye sovety vokalystam u opernum pevtsam*. [The art of singing. Practical tips for vocalists and opera singers]. Moscow.
4. Yeroshenko, O. V. (2008). *Emotsiina sfera u vokalnii tvorchosti: muzychno- estetychni ta vykonavski aspekty*. [Emotional sphere in vocal work: musical aesthetic and performing aspects]. Kharkiv.
5. Yeroshenko, O. V. (2006). *Pro emotsiinu vyraznist holosu spivaka*. [About the emotional expressiveness of the singer's voice]. Kharkiv.
6. Zarytska, A. A. Zarytskyi, A. O. (2016). *Emotsiunist yak osnova profesiinnoi kompetentnosti maibutnoho spivaka-vokalista*. [Emotionality as the basis of professional competence of the future singer-vocalist]. Kyiv.
7. Liashenko, O., Labintseva, L. (2015). *Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva*. [Formation of professional competence of future teachers of musical art]. Kirovograd.

8. Liu, Tszia. (2015). *Pedahohichni novatsii vokalnoi pidhotovky studentiv mahistratury u vyshchyykh pedahohichnykh zakladakh Ukrainy*. [Pedagogical innovations of vocal training of students of the magistracy in higher pedagogical institutions of Ukraine]. Kyiv.

9. Mykysha, M. (1985). *Praktychni osnovy vokalnoho mystetstva*. [Practical foundations of vocal art]. Kyiv.

10. Mozhaikina, N. S. (2013). *Metodyka vykladannia vokalu: [navchalno-metodychnyi kompleks]*. [Methodology of teaching vocals: [educational-methodical complex]]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШПИРКА Аліна Олегівна – аспірантка кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: методика формування навичок емоційної виразності майбутнього вокаліста на заняттях сольного співу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHPURKA Alina Olegovna – Postgraduate Student of the Department of the Theory and Methodology of Musical Art of the Institute of Arts of the Kiev University Boris Grinchenko.

Circle of scientific interests: method of forming emotional expressiveness skills of the future vocalist in classrooms of solo singing.

Дата надходження рукопису 12. 04. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор А. М. Растрюгіна.